

Utjecaj društvenih mreža na širenje terorizma i radikalizacije

ANDREJ PRIMORAC¹

*Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske
Republika Hrvatska*

Sažetak: Platforme društvenih mreža iz temelja su preoblikovale globalnu komunikacijsku dinamiku omogućujući neviđenu povezanost i širenje informacija. Međutim, uz te koristi, one su također postale „plodno tlo“ ekstremističkim skupinama za propagiranje radikalnih ideologija i koordinaciju terorističkih aktivnosti. Stoga ovaj rad istražuje složenu ulogu društvenih mreža u širenju radikalizacije i terorizma. Rad uključuje definiranje radikalizacije i terorizma, analizu uloge društvenih mreža u širenju tih fenomena, istraživanje utjecaja algoritama na radikalizaciju, identificiranje ključnih čimbenika koji doprinose širenju radikalizacije, analizu mogućih mjera za suzbijanje širenja radikalizacije i terorizma te prezentaciju specifičnih slučajeva radikalizacije na društvenim mrežama.

Ključne riječi: radikalizacija, terorizam, društvene mreže, algoritmi, koordinacija, indoktrinacija

Uvod

Društvene mreže postale su značajan i zastupljen alat za komunikaciju, ali istovremeno i platforme za širenje radikalizacije i terorizma. Ekstremističke organizacije koriste se ovim platformama za propagandu, regrutaciju novih članova, koordinaciju napada i širenje straha. Algoritmi društvenih mreža često pojačavaju ekstremističke sadržaje, dodatno potičući proces radikalizacije. Stoga, predmet ovog rada obuhvaća analizu utjecaja društvenih mreža u širenju radikalizacije i terorizma, identifikaciju ključnih čimbenika koji doprinose ovom fenomenu te istraživanje mogućih mjera za suzbijanje širenja radikalizacije i terorizma putem ovih platformi, uz prikaz različitih studija slučajeva.

---

¹ primoracandrej95@gmail.com

Nakon uvodnog dijela i kratkog predstavljanja metodološkog okrija, drugi dio rada postavlja osnovne teorijske odrednice terorizma i radikalizacije. Počinje se s definicijama potonjih pojmova, te se radikalizacija opisuje kao proces u kojem pojedinci ili skupine usvajaju ekstremne političke, socijalne ili religijske ideje koje odstupaju od uobičajenih stavova društva, a terorizam kao čin upotrebe nasilja ili prijetnje nasiljem s ciljem zastrašivanja ili prisiljavanja društva ili vlade radi postizanja političkih, vjerskih ili ideoloških ciljeva. Naglašava se kako radikalizacija nije jednostavan i linearan proces, već niz međusobno povezanih faza i utjecaja koji dovode do ekstremizma i potencijalnog terorizma.

U trećem dijelu rada predstavljaju se čimbenici koji doprinose širenju radikalizacije i terorizma na društvenim mrežama, s posebnim osvrtom na algoritme društvenih mreža. Najprije je objašnjena algoritamska personalizacija. Točnije, analizira se kako algoritmi na društvenim mrežama mogu nehotice pojačavati širenje ekstremističkog sadržaja. Također se istražuje kako algoritmi favoriziraju sadržaj koji izaziva snažne emocionalne reakcije, poput straha ili bijesa, što često uključuje ekstremistički materijal. To može povećati širenje takvog sadržaja među korisnicima i pojačati njegov utjecaj. Dalje se istražuje proces postupnog izlaganja korisnika sve ekstremnijem sadržaju putem personaliziranih preporuka, što može desenzibilizirati korisnike i činiti ih sklonijima radikalizaciji. Također se spominje kako ekstremističke skupine mogu iskoristiti algoritamsku personalizaciju za ciljanje ranjivih pojedinaca prilagođenom propagandom, čime se dodatno povećava rizik od radikalizacije. Četvrti dio rada razmatra mjere za suzbijanje širenja radikalizacije i terorizma putem društvenih mreža. U petom dijelu rada predstavljene su različite studije slučaja. Prvo se govori o korištenju društvenih mreža od strane ISIL-a za regrutiranje, propagandu i širenje ideologije. ISIL je izuzetno aktivan u korištenju platformi poput Facebooka, X-a, Instagrama i YouTubea kako bi globalno širio svoju propagandu, privlačio nove članove i poticao na terorističke akcije. Konačno, predstavlja se nekolicina slučajeva radikaliziranih pojedinaca na društvenim mrežama.

Metodologija

Za potrebe ovog rada koristit će se dvije ključne metode: povijesno-komparativna i studije slučaja. Ove metode omogućit će analizu predmeta rada te pridonijeti razumijevanju uloge društvenih mreža u širenju radikalizacije i terorizma. Povijesno-komparativna metoda u ovom radu uključuje analizu postojećih znanstvenih radova, knjiga i članaka koji se bave temom radikalizacije, terorizma i uloge društvenih mreža u širenju ekstremističkih ideologija. Ova metoda omogućava:

1. *Identifikaciju teorijskih okvira i modela*: pomaže u razumijevanju različitih teorijskih pristupa koji objašnjavaju procese radikalizacije i terorizma.
2. *Utvrdjivanje stanja znanja*: identificiranje najnovijih istraživanja i ključnih pronalazaka koji se odnose na širenje radikalizacije putem društvenih mreža. Ovo uključuje analizu kako različite platforme i algoritmi utječu na širenje ekstremističkih sadržaja.
3. *Kontekstualizaciju rezultata*: pomaže u postavljanju rezultata ovog istraživanja u širi kontekst postojećih znanja, što omogućava dublje razumijevanje kompleksnosti problema i identificiranje relevantnih čimbenika.

S druge strane, studije slučaja predstavljaju detaljnu analizu konkretnih primjera širenja radikalizacije i terorizma putem društvenih mreža. Ova metoda, za potrebe predmetnog rada, omogućava:

1. *Detaljno razumijevanje specifičnih primjera*: analizom konkretnih slučajeva, kao što su aktivnosti ISIL-a, ekstremističkih pokreta i individualni slučajevi radikalizacije, moguće je dobiti uvid u stvarne načine korištenja društvenih mreža za širenje ekstremističkih ideologija.
2. *Identifikaciju obrazaca i strategija*: analizom specifičnih slučajeva moguće je identificirati obrasce ponašanja i strategije kojim se koriste terorističke organizacije za radikalizaciju i regrutaciju.
3. *Procjenu utjecaja na pojedince i zajednice*: kroz analizu utjecaja radikalizacije putem društvenih mreža na pojedince i zajednice. Ovo uključuje istraživanje psiholoških i socijalnih posljedica radikalizacije, kao i utjecaja na sigurnost i društvenu koheziju. Kombinacija ovih

dviju metoda omogućit će sveobuhvatno razumijevanje fenomena radikalizacije i terorizma na društvenim mrežama te pružiti temelje za razvoj učinkovitih mjera za suzbijanje ovog problema.

Osnovne teorijske odrednice radikalizacije i terorizma

Pojam „radikalizam“ (lat. *radicis*, *radicalis* – korijen, iz korijena) u pravilu se odnosi na političke ideje koje zagovaraju temeljne promjene u društvenom i političkom sustavu. Ovakav pristup društvenim promjenama može se shvatiti kao pokretačka snaga društva. Povijesno gledano, radikalni pokreti bili su više orijentirani na progresivni reformizam nego na utopijski ekstremizam i veličanje masovnog nasilja (Jugović i Živaljević 2021).

S druge strane, radikalizacija se odnosi na proces u kojem određena politička uvjerenja prate spremnost pojedinaca da sudjeluju u činovima nasilja. Spremnost na nasilje, shvaćena kao jedino sredstvo političkog djelovanja, krajnji je ishod procesa radikalizacije. Zbog toga se radikalizacija često povezuje s političkim nasiljem kao svojom ključnom značajkom (Jugović i Živaljević 2021). Dakle, u svojoj srži, radikalizacija predstavlja pomak prema ekstremnim uvjerenjima i spremnost na korištenje nasilja kako bi se ta uvjerenja unaprijedila (Doosje *et al.* 2016).

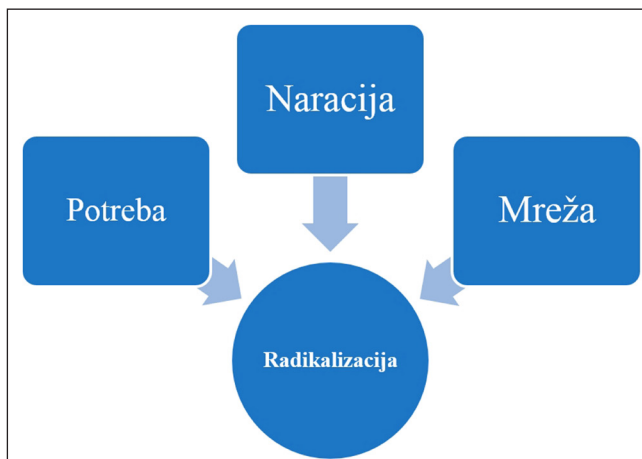
Do radikalizacije može doći kroz različite kanale, uključujući *online* forume, društvene mreže, vjerske institucije i osobne interakcije s radikaliziranim pojedincima ili skupinama. Općenito govoreći, znanstvenici imaju tendenciju pristupiti fenomenu radikalizacije kroz dvije grupe objašnjenja, od kojih svaka nudi uvid u različite aspekte zašto i kako se pojedinci ili grupe radikaliziraju (Walters *et al.* 2013). Prva skupina objašnjenja usredotočuje se na pitanje „zašto?“. Ova perspektiva zadire u temeljne uvjete, olakšavajuće uzroke i događaje na makro i mikro razinama analize. Znanstvenici unutar ove skupine tvrde da čimbenici kao što su agresivni impulsi, poticaji i motivi pridonose radikalizaciji. Podražaji i uvjeti iz okoliša, kao i promjene u društveno-političkom krajoliku, smatraju se okidačima koji mogu aktivirati te temeljne uzroke. Druga skupina objašnjenja pomiče fokus prema razumijevanju procesa radikalizacije, posebice u smislu „kako“ i „kada“ se odvija. Znanstvenici ovdje naglašavaju interaktivnu prirodu radikalizacije, ističući ulogu strateškog planiranja, donošenja odluka i sporne interakcije u oblikovanju putanja pojedinaca ili skupina prema nasilju. Za razliku od prvog klastera,

koji naglašava analizu na mikro i makro razini, ova perspektiva stavlja veći naglasak na dinamiku na mezo razini. Prepoznaje da radikalizacija nije isključivo određena psihološkim profilima, već je rezultat strateških izbora unutar specifičnih društvenih konteksta (Alimi *et al.* 2015).

Nadalje, u literaturi se promatraju tri oblika radikalizacije: individualna, grupna i masovna. *Individualna radikalizacija* događa se kada jedna osoba usvoji ekstremna uvjerenja ili ideologije, često kao odgovor na osobne pritužbe, osjećaje otuđenosti ili potragu za identitetom i pripadnošću. *Grupna radikalizacija* uključuje formiranje kolektiva koji dijeli i jača radikalne ideje, često unutar tzv. eho komore (engl. *echo chambers*), gdje su glasovi protivljenja marginalizirani. *Masovna radikalizacija* događa se kada značajan dio stanovništva usvoji ekstremističke stavove ili ideologije, što dovodi do široke podrške radikalnim programima ili pokretima. Ovaj fenomen može biti potaknut društvenim nezadovoljstvima, političkom nestabilnošću, ekonomskom nejednakošću ili karizmatičnim vođama koji iskorištavaju strah i ljutnju (McCauley & Moskaleiko 2011). Kako navodi Maskaliunaite (2015), interes za radikalizaciju podređen je interesu za terorizam, odnosno zaustavljanje terorističkih akata. Stoga, u najopćenitijem smislu radikalizacija se može opisati u skladu s „ono što se događa prije nego što se terorizam dogodi“.

Kao što Ilustracija 1. prikazuje, jedan koristan okvir za ispitivanje radikalizacije, kako ga opisuju Kruglanski *et al.* (2019), uključuje pristup „3N“ (engl. *need, narration, network*), odnosno potreba, naracija i mreža.

Ilustracija 1. Okvir za ispitivanje radikalizacije

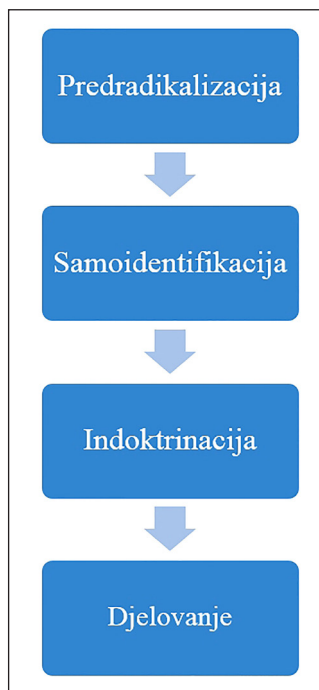
Svaki od ovih elemenata ima vitalnu ulogu u procesu radikalizacije:

1. *Potreba*: odnosi se na psihološke i društvene potrebe koje pojedince „tjeraju“ prema radikalnim ideologijama. Te potrebe mogu uključivati potragu za identitetom, osjećajem pripadnosti, značajem i svrhom. Često su pojedinci koji se osjećaju marginaliziranim, obespravljenim ili nemaju osobnog ili društvenog ispunjenja podložniji radikalizaciji. Radikalne skupine i ideologije nude rješenja za te nezadovoljene potrebe, dajući osjećaj osnaženosti i smisla koji možda nedostaje njihovim životima.
2. *Narativ*: obuhvaća priče i ideologije koje uokviruju radikalni svjetonazor. Ti su narativi moćni alati za opravdavanje radnji grupe, regrutiranje novih članova i održavanje predanosti postojećih sljedbenika. Radikalni narativi često prikazuju crno-bijeli svjetonazor, identificirajući jasne neprijatelje i obećavajući utopijsku budućnost ako se ostvare njihovi ciljevi. Oni duboko rezoniraju s pojedincima pružajući koherentno i uvjerljivo objašnjenje za njihove pritužbe i plan za njihovo rješavanje. Narativ često iskorištava postojeće društvene, političke ili ekonomske frustracije, uokvirujući ideologiju grupe kao ispravan i neophodan put.
3. *Mreža*: uključuje društvene veze i odnose koji olakšavaju radikalizaciju. Društvene veze imaju važnu ulogu u upoznavanju pojedinaca s radikalnim ideologijama i jačanju njihovih uvjerenja. Te veze mogu biti fizičke, poput lokalnih zajednica i grupa, ili virtualne, poput internetskih foruma i platformi društvenih mreža. Putem ovih veza pojedinci dobivaju pristup radikalnim narativima i postaju dio zajednice koja dijeli i potvrđuje njihova uvjerenja. Osjećaj pripadnosti i međusobne podrške unutar ovih veza može biti snažan motivator, jačajući predanost pojedinca cilju i povećavajući njihovu spremnost da se uključe u radikalne radnje.

Međutim, radikalizacija je često vođena jednim čimbenikom; naime, to je međuigra potrebe, narativa i mreže koja stvara plodno tlo za radikalizaciju. Nezadovoljene potrebe pojedinca čine ga podložnim uvjerljivim narativima, koji su zauzvrat ojačani njihovim društvenim mrežama. Na primjer, osoba koja se osjeća otuđeno i obespravljeno može pronaći utjehu u radikalnoj priči koja obećava osnaživanje i pravdu. Ovaj narativ dodatno je ojačan mrežom istomišljenika koji pružaju podršku i potvrdu (Kruglanski *et al.* 2019).

Konačno, Ćeranić i Baškalo (2022), kao što je prikazano u Ilustraciji 2., navode kako se proces radikalizacije odvija kroz nekoliko različitih faza, od kojih svaka pridonosi preobrazbi pojedinca iz društveno integriranog člana društva u nekoga tko prihvaća ekstremističke ideologije i potencijalno se bavi terorističkim aktivnostima:

1. *Predradikalizacija*: ova početna faza označava nezadovoljstvo pojedinaca svojim društvenim položajem ili osobnim okolnostima. Traže utjehu i razumijevanje, često teže grupama ili ideologijama koje obećavaju smisao i svrhu.
2. *Samoidentifikacija*: kako pojedinci dublje ulaze u svoju potragu za identitetom i svrhom, pridružuju se grupama ili ideologijama istomišljenika. Ova faza često se javlja tijekom osobnih kriza (ekonomskih, društvenih, psiholoških), gdje se propituju postojeća uvjerenja i usvajaju nove radikalne ideje.
3. *Indoktrinacija*: nakon što su se identificirali s radikalnim uvjerenjima, pojedinci prolaze kroz proces indoktrinacije. Oni internaliziraju ekstremističke ideologije koje opravdavaju nasilje kao sredstvo za postizanje svojih ciljeva. Ova faza često uključuje izolaciju od glavne struje društva i uranjanje u okruženje koje veliča radikalno djelovanje.
4. *Djelovanje*: završna faza uključuje aktivno sudjelovanje u ekstremističkim aktivnostima. Pojedinci, sada potpuno radikalizirani, predaju se nasilnim radnjama koje zagovaraju njihove skupine ili ideologije. Oni sebe doživljavaju kao „vojnike“ s višim ciljem, koji su spremni žrtvovati sve za svoja uvjerenja, uključujući i počinjenje terorističkih djela.

Ilustracija 2. Faze radikalizacije

S druge strane, terorizam, ukorijenjen u latinskoj riječi *terror*, označava stanje straha, užasa i zastrašivanja, koje obuhvaća političko nasilje i upravljanje kroz teror. Latinski glagol *terrere* znači „izazvati drhtanje“. Sufiks „-izam“ naglašava sustavnu prirodu terorizma, bilo na teoretskoj razini u političkoj filozofiji (kao što je liberalizam ili socijalizam) ili na praktičnoj razini, koja ukazuje na način djelovanja ili stav (npr. fanatizam). Unatoč svojim latinskim korijenima, sam pojam „terorizam“ uvriježio se u većini svjetskih jezika, uključujući i one različitog jezičnog podrijetla. Može se reći kako pojam potječe iz razdoblja Francuske revolucije, točnije *regime de la terreur* (vladavine terora). Edmund Burke skovao je izraz „terorizam“ kako bi opisao stanje terora ili „vladavinu terora“ u revolucionarnoj Francuskoj. Međutim, u to vrijeme pojam „teror“ nije nosio negativne konotacije među onima koje je opisivao; naime, jakobinci su se koristili ovim izrazom pozitivno kada su govorili o sebi. Maximilian Robespierre, revolucionarni vođa, vidio je teror kao brzu, strogu i nepopustljivu pravdu te izvor vrline (Bevanda 2023).

Od svog nastanka, terorizam je predmet interesa brojnih akademskih disciplina, od političkih znanosti, filozofije, sociologije i povijesti do etike,

prava, psihologije, međunarodnih studija, vojne znanosti, studija etničkih odnosa, znanosti o menadžmentu, organizacijskih studija, kriminologije i sigurnosnih studija, između ostalog. Terorizam postoji gotovo koliko i samo čovječanstvo, s različitim metodama korištenja terora u političke svrhe (Galović *et al.* 2022).

Definiranje terorizma pokazalo se izazovnim zbog svoje subjektivne prirode i različitih konteksta. Terorizam općenito uključuje korištenje neselektivnog nasilja za stvaranje straha kod stanovništva ili određene skupine, s ciljem postizanja političkih, ideoloških ili drugih ciljeva. Međutim, određivanje što predstavlja terorizam često ovisi o nečijoj perspektivi s obzirom na to da radnje koje jedna skupina označi kao terorizam druga skupina može smatrati legitimnim otporom. Nepostojanje univerzalno prihvaćene definicije odražava složenost i dvosmislenost koja okružuje ovaj fenomen, čineći ga spornim pitanjem u pravnom i političkom diskursu diljem svijeta (Sorel 2003).

Čimbenici koji pridonose širenju terorizma i radikalizacije putem društvenih mreža

Društvene mreže predstavljaju *online* platforme koje korisnicima omogućuju stvaranje profila, povezivanje s drugim korisnicima i dijeljenje različitih sadržaja poput tekstova, slika i videa. Također, društvene mreže su mediji novog doba u kojima je put informacija dvosmjernan. Drugim riječima, svatko može biti i pošiljatelj i primatelj informacija (Ji 2024).

Društvene mreže postale su moćno oruđe za širenje radikalizacije pružajući terorističkim skupinama neviđenu platformu za širenje svojih ideologija i novačenje sljedbenika. Potonjem doprinosi nekolicina čimbenika koje su između ostalog identificirali različiti autori. Naime, kao ključne čimbenike širenja radikalizacije i terorizma putem društvenim mreža, kao što je prikazano u Tablici 1., Frañilă (2021) ističe anonimnost, Ferrara (2015) navodi manipulacije informacijama, Vacca (2020) naglašava nedostatak kontrole a Katz (2022) algoritamsku personalizaciju.

Vezano uz nedostatak kontrole, Crowley (2024) ističe da države diljem svijeta nastoje regulirati područje tehnologije s ciljem da tehnološka dostignuća postave u pravne okvire. Primjerice, *EU Digital Services Act* i *Section 230* u SAD. Europska unija je u kolovozu 2023. godine donijela Zakon o digitalnim uslugama (DSA). Cilj istoga je zaštita temeljnih

prava korisnika i uspostavljanje jednakih pravila s ciljem poticanja online inovacija, kao i transparentnost i jačanje odgovornosti. DSA navodi da su platforme poput Googlea, YouTubea, Amazona i drugih platformi koje imaju preko 45 milijuna mjesečnih korisnika podložne ograničenjima oglašavanja i usklađene s vanjskim revizijama i dijeljenjem podataka s vlastima. S druge strane, Američki *Section 230* jamči pravo na slobodno izražavanje na internetu bez intervencije vlade. Veličina platforme nije bitna te se vode slobodom izražavanja. Cilj im je zaštita prava korisnika od drugih korisnika (Crowley 2024.). Uslijed razvoja različitih platformi sve češće se javlja potreba balansiranja između slobode izražavanja i ograničavanja.² Naponi za kontrolu platformi društvenih mreža i drugih tehnoloških inovacija nesporno postoje, ali s obzirom na to da se područje tehnologije rapidno mijenja teško je držati korak regulacije s inovacijama.

Tablica 1. Čimbenici širenja radikalizacije i terorizma na društvenim mrežama

Autor	Čimbenik	Utjecaj
Frątila	Anonimnost	Visoka razina anonimnosti na društvenim mrežama omogućuje pojedincima da se uključe u ekstremistički diskurs i aktivnosti bez straha od neposrednih društvenih posljedica.
Ferrara	Manipulacije informacijama ¹	Terorističke organizacije i radikalne skupine iskorištavaju golem doseg i neposrednost platformi društvenih mreža za širenje lažnih informacija za stvaranje panike i destabiliziranje društava.
Vacca	Nedostatak kontrole	Jedan od primarnih problema s nedostatkom kontrole na društvenim mrežama je neadekvatnost moderiranja sadržaja i <i>mehanizama</i> filtriranja. Platforme se često oslanjaju na automatizirane sustave i algoritme za otkrivanje i uklanjanje štetnog sadržaja, ali ti su sustavi daleko od savršenih.
Katz	Algoritamska personalizacija	Algoritmi platformi društvenih mreža osmišljen kako bi zadržali angažiranost korisnika preporukom sve ekstremnijeg sadržaja.

² Vidi više u predmetima Europskog suda za ljudska prava: *Delfi As protiv Estonije*, zahtjev br. 64569/09 presuda od 16. lipnja 2015, *Sanchez protiv Francuske*, zahtjev br. 45581/15 presuda od 15. svibnja 2023., te Magyar Tartalomszolgáltatóság Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske, zahtjev br. 22947/13 presuda od 2. veljače 2016.

Uz navedene čimbenike, činjenice da su društvene mreže lako dostupne i jednostavne za korištenje (zahtijevaju malo ili nimalo obuke) pridonose njihovoj zlouporabi. Zbog svoje besplatnosti društvene mreže značajno smanjuju troškove kako međusobnog komuniciranja tako i povezivanja s potencijalnim „ulagačima“ u terorističke aktivnosti.

Autor u nastavku rada pobliže analizira algoritamsku personalizaciju zbog automatskoga filtriranja i prikazivanja sadržaja koji potvrđuje postojeća uvjerenja korisnika, pojačavajući ekstremne stavove i omogućavajući brzo i masovno širenje radikalnog sadržaja.

Algoritamska personalizacija na društvenim mrežama

Općenito, algoritam je svaka dobro definirana računska procedura koja uzima neku vrijednost ili skup vrijednosti kao ulaz i proizvodi neku vrijednost ili skup vrijednosti kao izlaz (Yanofsky 2006), odnosno, predstavlja konačan niz instrukcija, gdje svaka instrukcija ima jasno značenje i može se izvršiti u konačnom vremenu (Manger i Marušić 2003).

Platforme društvenih mreža često se koriste algoritmima za pojačavanje sadržaja na temelju angažmana korisnika. Ekstremistički sadržaj, bilo da se radi o propagandnim videozapisima, govoru mržnje ili radikalnim ideologijama, može se brzo proširiti putem ovih algoritama, dopirući do šire publike brže nego tradicionalnim sredstvima (Katz 2022). Vacca (2020) smatra kako su algoritmi platformi društvenih mreža osmišljeni kako bi zadržali angažiranost korisnika preporukom sve ekstremnijeg sadržaja. Ova arhitektura nenamjerno pogoduje ekstremističkim skupinama izlažući korisnike radikalnom materijalu bez obzira na to jesu li ga u početku tražili ili ne. Na primjer, korisnik koji započne s blago kontroverznim političkim sadržajem s vremenom može biti usmjeren prema ekstremnijim videozapisima. Ovo postupno izlaganje može desenzibilizirati pojedince i učiniti ih podložnijima radikalnim ideologijama. Drukčije rečeno, algoritmi koji pokreću platforme društvenih mreža osmišljeni su kako bi maksimalno povećali angažman korisnika, često promicanjem sadržaja koji izaziva snažne emocionalne reakcije, što korisnike može odvesti na put gdje su izloženi sve ekstremnijem sadržaju. Na primjer, korisniku koji pokazuje interes za politički sadržaj mogu se preporučiti videozapisi ili članci koji su ekstremnije prirode, jačajući njihova uvjerenja i potencijalno ih gurajući prema radikalizaciji.

S prethodnim u vezi, Whittaker *et al.* (2021) ističu kako je posljednjih godina vidljiv značajan porast zabrinutosti kreatora politike o utjecaju i ulozi algoritama za personalizaciju na korisnike društvenih mreža. Ključna briga je da se korisnicima prikazuje više sadržaja s kojim se slažu nauštrb međusobno povezanih stajališta, stvarajući lažni osjećaj stvarnosti i potencijalno štetan građanski diskurs.

Jedna od glavnih kritika algoritamske personalizacije je stvaranje filter mjehurića (engl. *filter bubble*) i eho komora (engl. *echo chambers*). Eho komore mogu pojačati ekstremne stavove jer korisnici dobivaju samo sadržaj koji podržava njihove postojeće ideje, bez kritičkog preispitivanja. Osim toga, društvene mreže poput Facebooka i YouTubea koriste se algoritmima za personalizaciju sadržaja, što može pojačati proces radikalizacije. Na primjer, ako korisnik pokazuje interes za radikalni sadržaj, algoritmi će mu preporučivati slične sadržaje, povećavajući učestalost i intenzitet izloženosti radikalnim idejama. Proces u kojem algoritmi povećavaju izloženost radikalnom sadržaju može se opisati kao algoritamska amplifikacija devijantnog ponašanja. Ova amplifikacija nastaje kada korisnici koji pokazuju interes za devijantne ili radikalne sadržaje budu izloženi sve većem broju sličnih sadržaja, što dodatno potvrđuje i pojačava njihova uvjerenja. S vremenom, ovo može dovesti do stvaranja čvrsto povezanih virtualnih zajednica koje podržavaju i potiču ekstremna ponašanja. Filter mjehurići i eho komore stvarani algoritmima mogu imati značajan utjecaj na proces radikalizacije jer omogućuju konstantnu izloženost radikalnim idejama i stvaraju okruženje koje podržava ekstremizam. Ovo može povećati vjerojatnost da će korisnici prihvatiti radikalne stavove i potencijalno se uključiti u nasilne aktivnosti. Algoritamska personalizacija može biti jedan od ključnih čimbenika koji doprinose stvaranju okruženja pogodnog za radikalizaciju (Wolfowicz n.d.).

Winkler i El Damanhoury (2022) ističu kako mehanizmi personaliziranih algoritama mogu nenamjerno potaknuti radikalizaciju kroz procese kao što su:

1. *Stvaranje filter mjehurića i eho komora*: personalizirani algoritmi često rezultiraju izlaganjem korisnika uglavnom sadržaju koji je u skladu s njihovim postojećim uvjerenjima i preferencijama. S vremenom to može stvoriti navedene fenomene, gdje su korisnici izolirani od suprotnih gledišta i stalno se susreću sa sličnim ideologijama. U smislu radikalizacije, to znači da pojedinci mogu opetovano biti

izloženi ekstremističkom sadržaju, što može osnažiti i intenzivirati njihova radikalna stajališta.

2. *Pojačavanje ekstremističkog sadržaja*: sadržaj koji izaziva jake emocionalne reakcije, kao što su strah, ljutnja ili bijes, ima tendenciju generiranja velikog angažmana. Algoritmi daju prednost takvom sadržaju jer povećava interakciju korisnika. Ekstremistički sadržaj često spada u ovu kategoriju, što znači da je vjerojatnije da će biti proširen i prikazan većem broju korisnika, čime se povećava njegov doseg i potencijalni utjecaj.
3. *Algoritamska eskalacija*: jedan od važnijih aspekata personaliziranih algoritama je njihov potencijal da odvedu korisnike u tzv. zečju rupu sve ekstremnijeg sadržaja. Korisnik koji u početku pokazuje interes za blago kontroverzan ili provokativan sadržaj može se postupno upoznati s ekstremnijim materijalom. Ova postupna izloženost može desenzibilizirati korisnike za radikalne ideje i učiniti da ekstremističke ideologije s vremenom izgledaju prihvatljivije.
4. *Ciljani naponi za radikalizaciju*: ekstremističke skupine mogu iskoristiti algoritme personalizacije za ciljanje osjetljivih pojedinaca prilagođenom propagandom. Analizirajući ponašanje i preferencije korisnika, te skupine mogu stvarati i širiti sadržaj osmišljen tako da se posebno dopadne pojedincima koji pokazuju znakove ranjivosti na radikalizaciju. Ovaj ciljani pristup može značajno povećati učinkovitost njihovih napora pri regrutaciji.

Baugut i Neumann (2020, prema Whittaker *et al.* 2021) proveli su dubinske intervjue s radikalnim islamistima kako bi istražili njihove obrasce potrošnje društvenih mreža. Otkrili su da početna izloženost ideološkom sadržaju često služi kao svojevrsni portal, pri čemu se pojedinci postupno radikaliziraju kako ih algoritamske preporuke postupno izlažu sve ekstremnijoj propagandi. Ovaj proces naglašava kako algoritamski mehanizmi na platformama društvenih mreža mogu nenamjerno olakšati formiranje odjeka i ekstremističkih mreža jačanjem postojećih uvjerenja i preferencija.

Berger (2013, prema Whittaker *et al.* 2021) a zatim i Waters i Postings (2018, prema Whittaker *et al.* 2021) proširuju ovo zapažanje na platforme poput X-a i Facebooka, gdje su algoritmi dizajnirani da maksimiziraju

angažman korisnika preporučujući sadržaj sličan onom s kojim su korisnici već bili u interakciji. To može dovesti do fenomena poznatog kao „algoritamska radikalizacija“ gdje se korisnici usmjeravaju prema sve ekstremnijem sadržaju putem personaliziranih preporuka. Ovo ne samo da produbljuje njihov angažman s radikalnim ideologijama već i potiče veze s pojedincima koji isto razmišljaju, čime se pojačava doseg i utjecaj ekstremističkih narativa na internetu.

Nasuprot tome, Ledwich i Zaitsev (2019, prema Whittaker *et al.* 2021) proveli su istraživanje koje se usredotočilo na YouTubeov algoritam preporuka i njegov utjecaj na ideološki sadržaj. Otkrili su da algoritam nastoji dati prednost popularnim kanalima nad ekstremističkim kada preporučuje sadržaj korisnicima. Kategorizirajući kanale na temelju ideoloških sklonosti, uočili su tendenciju da algoritam usmjerava korisnike od ekstremnog sadržaja, potencijalno ublažavajući širenje radikalnih ideologija na platformi. Međutim, također su priznali ograničenja u svom pristupu, posebno u repliciranju dinamične i evoluirajuće prirode interakcije korisnika s online platformama. Složeno međudjelovanje između ponašanja korisnika, dizajna algoritama i politika platforme naglašava potrebu za nijansiranim metodologijama istraživanja kako bi se u potpunosti razumjelo kako digitalna okruženja doprinose procesima radikalizacije.

Navedena istraživanja naglašavaju dvostruku ulogu algoritama u oblikovanju diskursa na društvenim mrežama: iako mogu olakšati širenje ekstremističkog sadržaja, oni također posjeduju potencijal ublažiti njegovu širenje kroz ciljane intervencije i algoritamske prilagodbe. Rješavanje izazova koje postavlja algoritamska radikalizacija zahtijeva interdisciplinarnu suradnju i političke intervencije utemeljene na dokazima s ciljem promicanja digitalne pismenosti, povećanja odgovornosti platforme i poticanja otpornosti na ekstremističke narative u *online* prostorima.

ISIL (Islamska država) i korištenje društvenih mreža za regrutaciju

Početkom 21. stoljeća na terorizam i radikalizaciju značajno je utjecalo uspostavljanje mreže Al-Kaida, koju je predvodio Osama bin Laden. Građanski rat u Siriji i situacija u Iraku potaknuli su džihadističke skupine koje se ili pridružuju Al-Kaidi ili se natječu s njom. Najistaknutija od njih je Islamska država Iraka i Al Shama (ISIS), također poznata kao ISIL (Iraka

i Levanta) odnosno Daesh, koja je uspostavila novu državu u dijelovima Sirije i Iraka (Khosrokhavar & Todd 2017).

Pojava ISIL-a značajno je potpomognuta vještim korištenjem platformi društvenih mreža za regrutiranje i propagandu. Grupa se koristi sveobuhvatnim trostrukim pristupom na ovim platformama: jačanjem međunarodne vidljivosti, privlačenjem novih članova i inspiriranjem napada „vukova samotnjaka“. Ova višestruka strategija omogućuje ISIL-u da dosegne široku publiku na globalnoj razini koristeći se međusobnom povezanosti i neposrednosti društvenih mreža za propagiranje svojih ekstremističkih ideologija. Unatoč zajedničkim naporima zapadnih vlada i suradnji s tehnološkim tvrtkama poput Googlea, X-a i Facebooka da se ISIL-ova prisutnost na internetu ukloni brisanjem računa i sadržaja, učinak je i dalje značajan (Gola & Lim 2016).

ISIL se, dakle, ističe kao najaktivnija teroristička skupina na društvenim mrežama koristeći se različitim platformama kao što su Facebook, X, Instagram, YouTube i Viber. Prema istraživanju Instituta Brookings, između rujna i prosinca 2014. godine postojalo je otprilike 46.000 do 70.000 X računa koji su podržavali ISIL, a svaki je u prosjeku imao oko 1.000 sljedbenika. Putem ovih platformi ISIL učinkovito širi svoju propagandu globalno, regrutira članove i komunicira sa sljedbenicima i donatorima, naglašavajući „fizičku granicu svetog rata“. Pristaše ISIL-a često objavljuju velike količine propagande na platformama poput X-a i Facebooka iz raznih zemalja, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, Sjedinjene Američke Države, Saudijsku Arabiju, Indiju i Rusiju, uz Siriju i Irak. Primarni cilj ovih objava je jačanje jedinstva grupe i propagiranje njihove ideologije. Otpornost grupe u održavanju prisutnosti na mreži, unatoč suspenzijama računa, olakšavaju taktike poput *swarmcastinga*, gdje se sadržaj širi na više platformi i brzo se stvaraju novi računi koji zamjenjuju izbrisane. Štoviše, ISIL se koristi društvenim mrežama kako bi demonstrirao svoju moć i inspirirao sljedbenike (Hossain 2018).

Gates i Podder (2015) detaljno ističu kako je medijski ogranak ISIL-a, Al Hayat, najbolji primjer kako se terorističke organizacije koriste društvenim mrežama za širenje propagande. Oni proizvode raznoliku lepezu sadržaja koji je namijenjen različitim ciljnim skupinama. S jedne strane nalaze se videozapisi koji prikazuju brutalne postupke grupe, a koji služe za zastrašivanje i demonstraciju njihove nemilosrdnosti. S druge strane, stvaraju zapadnjački prijateljski sadržaj, poput militanata koji

poziraju sa staklenkama Nutelle kako bi privukli zapadnjačku mladež pokazujući privid normalnosti i povezanosti. Što je još značajnije, veliki dio propagande ISIL-a fokusiran je na teme upravljanja, pravde i nove izgradnje pod kalifatom. Ova vrsta sadržaja prikazuje ISIL kao legitiman entitet koji gradi državu, privlačeći tako one koji su razočarani svojim trenutnim vladama i traže osjećaj svrhe i pripadnosti.

Propaganda se, međutim, pretežno temelji na videozapisima, koristeći se snažnim utjecajem vizualnog medija za učinkovito prenošenje poruka. Videozapisi se često prevode na razne europske jezike, iskorištavajući lingvističke vještine svojih članova kako bi proširili svoj domet. Uključivanje glazbe i drugih elemenata zapadne kulture mladih čini ove videozapise posebno odjekujućima kod mlađe publike. Ideološki poziv na akciju u ovim videozapisima ne može se podcijeniti. Naglašavaju zlodjela neprijatelja i ističu plemenita djela i nagrade povezane s pridruživanjem ISIL-u. Ovaj ideološki narativ, zajedno s veličanjem mučeništva i obećanjem raja, služi kao snažan motiv za potencijalne regrute. Ogromnu prisutnost ISIL-a na društvenim mrežama održava predana radna snaga sa značajnim jezičnim i tehničkim vještinama. Ulažu se naponi ne samo u regrutiranje boraca već i za angažiranje pojedinaca vještih u društvenim mrežama i drugim tehničkim područjima kako bi održali i proširili svoje propagandne operacije (Gates & Podder, 2015).

Yu (2018) dodatno navodi kako je strategija grupe na društvenim mrežama višestruka. Pokrenuli su *hashtag* kampanje poput *#AllEyesOnISIS* kako bi skrenuli pozornost na svoje aktivnosti, posebice tijekom ključnih vojnih ofenziva kao što je zauzimanje Mosula. Ovom su metodom preplavili X gomilom objava, uključujući slike i videozapise koji su prikazivali njihove navodne pobjede i brutalne posljedice za one koji su se opirali. Ovaj pristup nije se odnosio samo na emitiranje njihovih akcija, već i na oblikovanje percepcija i manipuliranje medijskim izvještavanjem. Prvo, zasićenjem društvenih mreža svojim narativom, ISIL je učinkovito nadmašio tradicionalne novinske kuće, stekavši određenu mjeru vjerodostojnosti među publikom prije nego što autoritativniji izvori mogu potvrditi ili opovrgnuti njihove tvrdnje. Utjecaj se proširio izvan puke vidljivosti; naime, prisutnost ISIL-a na društvenim mrežama potaknula je osjećaj hitnosti i neposrednosti, privlačeći ne samo pasivne sljedbenike već i aktivne pristaše voljne pridružiti se njihovim redovima. Sposobnost grupe da regrutira pojedince globalno, uključujući i one iz zapadnih zemalja

poput Sjedinjenih Američkih Država i europskih zemalja, naglašava široku privlačnost i doseg njihovih *online* poruka.

Nadalje, ISIL-ovo korištenje društvenih mreža nije bilo ograničeno samo na regrutiranje, već je također bilo usmjereno na poticanje radikalizacije. Dakle, ISIL-ova strategija regrutiranja putem društvenih mreža, kako navodi Chung-Yin Yeung (2015), sofisticirana je i strateški osmišljena da maksimizira globalni utjecaj i doseg. Ista uključuje:

1. *Model decentralizirane propagande*: ISIL se koristi decentraliziranim pristupom propagandi putem platformi društvenih mreža. Za razliku od tradicionalnih terorističkih skupina koje se koriste zatvorenim web-stranicama zaštićenim lozinkom, ISIL potiče svoje simpatizere da dijele i šire svoju propagandu na glavnim platformama kao što su Facebook, X i Instagram. Ova strategija koristi se snagom milijuna anonimnih korisnika koji djeluju kao aktivni agenti za ISIL, značajno povećavajući njegovu *online* prisutnost i utjecaj.
2. *Globalno ciljanje publike*: ISIL-ova ciljana publika proteže se izvan pojedinaca koji govore arapski i imaju džihadističke težnje. Cilj im je doprijeti do svih muslimana i nemuslimana širom svijeta koji imaju pristup internetu. Širenjem sadržaja na više jezika i prilagođavanjem poruka različitim kulturnim kontekstima, ISIL nastoji privući široki spektar pojedinaca, uključujući one koji bi mogli biti ranjivi na radikalizaciju.
3. *Korištenje značajki društvenih mreža*: ISIL iskorištava neposrednu prirodu sadržaja društvenih mreža koji se može dijeliti. Oni osiguravaju da se njihova propaganda lako dijeli uz visoku „sposobnost dijeljenja“ kroz kratke videozapise, brze *tweetove* i kulturološki relevantne objave. Ovaj pristup je u suprotnosti sa starijim terorističkim skupinama poput Al-Kaide, koje su se oslanjale na duže, manje dostupne medijske formate. Korištenjem *hashtagova* i trendovskih tema, ISIL „otima“ globalne razgovore kako bi povećao vidljivost svojih poruka.
4. *Angažman i novačenje*: strategija ISIL-a na društvenim mrežama ne odnosi se samo na emitiranje propagande, već i na izravno angažiranje potencijalnih novaka. Oni potiču sljedbenike da se javno zaklinju na vjernost i dijele te zavjete naširoko, stvarajući osjećaj pripadnosti i

zajednice među simpatizerima. Osobne priče boraca i pristaša dijele se kako bi se veličala stvar i privukli istomišljenici koji bi mogli biti inspirirani da se pridruže ISIL-ovim redovima.

Utjecaj društvenih mreža na radikalizaciju – primjeri pojedinaca

U nastavku ovog dijela rada prikazujemo četiri studije slučaja utjecaja društvenih mreža na individualne radikalizacije. Analizom svake odabrane studije slučaja fokusirat ćemo se na različite aspekte i mehanizme putem kojih društvene mreže olakšavaju širenje radikalnih ideja i mobilizaciju pojedinaca.

Studija slučaja „Young i Dakhllalla“

Slučaj koji predstavlja Callahan (2017) tiče se uhićenja Jaelyn Delshaun Young i Muhammada Oda Dakhllalle 2015. godine. Isti predstavlja primjer uloge društvenih mreža u procesu radikalizacije koji vodi u terorizam, odnosno pokazuje kako pojedinci, unatoč svojim naizgled običnim životima, mogu biti pod utjecajem ekstremističkih ideologija i regrutirani putem platformi društvenih mreža. Jaelyn Delshaun Young, 20-godišnja studentica, i Muhammad Oda Dakhllalla, 22-godišnji diplomac, bili su stanovnici Mississippija, SAD. Unatoč nedostatku izravne izloženosti ISIL-u u svom fizičkom okruženju, postali su uhvaćeni u zamku mrežne propagande. Naime, Young i Dakhllalla razgovarali su s tajnim agentima FBI-a koji su se predstavljali kao pripadnici ISIL-a putem neidentificiranih platformi društvenih mreža. Izražavajući svoju spremnost da pruže potporu ISIL-u, razgovarali su o ponudi svojih vještina u borbi i medicinskoj pomoći. Putem poruka, Young i Dakhllalla izrazili su podršku nasilnim djelima koje je počinio ISIL, uključujući napad u Chattanooga. Njihove internetske interakcije eskalirale su od izražavanja ideološke pripadnosti do planiranja fizičkog putovanja u Siriju kako bi se pridružili terorističkoj organizaciji. Otkriće Youngove i Dakhllalline umiješanosti u terorističke aktivnosti šokiralo je njihove obitelji i zajednice. Unatoč tome što su bili studenti s perspektivom, odnosno studenti bez ikakvih kriminalnih aktivnosti u prošlosti, podlegli su privlačnosti ekstremističkih ideologija koje su se širile putem društvenih mreža (Callahan 2017).

Ovaj slučaj naglašava snagu ISIL-ove *online* propagande³ i napora regrutiranja, privlačeći pojedince iz različitih sredina u svoje okrilje. Prvo, slučaj jasno pokazuje kako su društvene mreže odigrale važnu ulogu za regrutiranje i radikalizaciju pojedinaca. Bez fizičkog kontakta s ekstremističkim grupama, mladi su bili izloženi *online* propagandi koja je manipulirala njihovim uvjerenjima i poticala ih na nasilje također, stupili su i u *online* komunikacije. To naglašava hitnu potrebu za boljim nadzorom i regulacijom ekstremističkih sadržaja na internetu. Drugo, slučaj ističe kako čak i pojedinci koji se čine kao obični građani mogu postati žrtve online radikalizacije. Mladi, poput Younga i Dakhla, koji su bili studenti i živjeli u mirnim zajednicama, pokazuju da ekstremističke ideologije mogu privući ljude iz različitih sredina. Stoga je važno provoditi edukaciju o rizicima *online* ekstremizma i podizati svijest među mladima o opasnostima koje proizlaze iz ekstremističkih ideja na društvenim mrežama. Treće, slučaj naglašava potrebu za suradnjom između vlasti, platformi društvenih mreža i civilnog društva u borbi protiv *online* radikalizacije. Jačanje *online* sigurnosti, identifikacija i uklanjanje ekstremističkih sadržaja te praćenje *online* aktivnosti pojedinaca koji iskazuju simpatije prema ekstremizmu ključni su koraci u sprječavanju terorističkih aktivnosti. U cjelini, sveobuhvatan pristup koji uključuje regulativne mjere, tehnološke inovacije, edukaciju i suradnju ključan je u borbi protiv ovog sve većeg globalnog problema. Samo zajedničkim naporima moguće je osigurati sigurno i prosperitetno okruženje za sve.

Studija slučaja „Alex“

Studija slučaja, koju prikazuje Braddock (2020), istražuje priču o Alex (pseudonim), mladoj ženi iz ruralnog dijela države Washington koju je ISIL radikalizirao putem interakcija na društvenim mrežama. Studija se temelji na članku koji je izvorno objavio *New York Times* 2015. godine, ističući ranjivosti koje iskorištavaju terorističke skupine i značajan utjecaj njihovih komunikacijskih strategija. Alex je 23-godišnja žena koja živi s bakom u izoliranom dijelu države Washington. Vodi usamljen život, većinu vremena provodi na internetu.

---

³ U vezi s online propagandom važno je istaknuti da analize Europol pokazuju kako online propaganda ima ključnu ulogu u početnoj fazi privlačenja simpatizera, ali da se stvarni proces regrutacije odvija tek kroz kombinaciju propagande i personalizirane komunikacije. Stoga se digitalna propaganda može smatrati važnim početnim alatom, ali ne i samostalnim mehanizmom potpunog regrutiranja i indoktrinacije.

Njezina znatiželja o ISIL-u započela je nakon što je pogledala video smaknuća Jamesa Foleyja od strane ISIL-a u kolovozu 2014. godine. Ova znatiželja usmjerila ju je na put radikalizacije. Alexina potraga za pristašama ISIL-a na X-u bila je brza i uspješna. Pronašla je pojedince koji su tvrdili da su dio ISIL-a i koji su jedva čekali komunicirati s njom. Ove *online* interakcije brzo su stvorile osjećaj zajednice koji je nedostajao Alexinom izoliranom životu. Tijekom sljedećih nekoliko tjedana uspostavila je odnose s nekoliko pristaša ISIL-a koji su je uključili u razgovore o islamu i islamskim ritualima, postupno mijenjajući njezinu percepciju o ISIL-u i njegovim djelovanjima.

Stalna interakcija s pristašama ISIL-a navela je Alex da preispita prikaz ISIL-a u medijima. Unatoč široko rasprostranjenim dokazima o brutalnosti skupine, Alex je počela vjerovati da su njihove akcije bile opravdane i da je ISIL donio stabilnost Bliskom istoku. Značajna promjena u Alexinim uvjerenjima dogodila se kroz njezinu interakciju s određenim pristašom ISIL-a po imenu Hamad. Ohrabrena od Hamada, Alex je na kraju prešla na islam, javno izjavivši svoju vjeru na X-u, uz podršku svojih internetskih prijatelja. Nakon obraćenja, Alexin angažman s pristašama ISIL-a se produbio. Uspostavila je posebno blizak odnos s Faisalom, 51-godišnjim muškarcem iz Ujedinjenog Kraljevstva. Njihovi razgovori često su bili usredotočeni na bezazlene teme poput čaja i vrtlarstva, ali su uključivali i detaljne rasprave o islamu i njegovim praksama.

Faisal je vodio Alex u njezinom vjerskom obrazovanju i dodatno ju izolirao od neislamskih utjecaja. Kako se Alex sve više učvršćivala u svojim novim uvjerenjima, Faisal i druge pristaše na internetu počeli su vršiti pritisak na nju da prekine veze sa svojim neislamskim prijateljima i obitelji. Ta je izolacija bila ključni korak u njezinoj radikalizaciji, čineći je ovisnijom o svojoj novoj *online* zajednici.

Međutim, Alexina sve veća svijest o Faisalovoj sumnjivoj prošlosti i intervencija njezine bake počele su remetiti te planove. Alexina baka primijetila je njezinu povećanu uključenost u ove razgovore i posljedične promjene ponašanja. Nakon višestrukih sukoba, ograničila je Alexin pristup internetu i suočila se s Faisalom izravno na Skype-u. Ova intervencija, zajedno s Alexinim otkrićem Faisalove umiješanosti u razne terorističke aktivnosti, počela je razbijati pritisak koji su njezini *online* prijatelji imali na nju.

Sve potonje ilustrira moćnu i podmuklu prirodu radikalizacije putem društvenih mreža. Njezino putovanje od znatiželje do obraćenja naglašava metode kojim se koriste terorističke organizacije za iskorištavanje ranjivih pojedinaca. Ove metode uključuju stvaranje osjećaja zajedništva, postupno mijenjanje uvjerenja kroz uvjerljivu komunikaciju i izolaciju pojedinaca iz njihovih prijašnjih društvenih krugova. Alexin slučaj naglašava potrebu za povećanom sviješću i strategijama intervencije kako bi se spriječila radikalizacija pojedinaca putem društvenih mreža.

Studija slučaja „Maša“

Studija slučaja koju predstavljaju Kovač *et al.* (2019) fokusirana je na Mašu, mladu ženu iz Bosne i Hercegovine ('BiH') čija se radikalizacija dogodila isključivo putem interneta, odnosno društvenih mreža. Mašin prelazak na selafizam i kasniji odlazak u Siriju ilustrira kako društvene mreže mogu odigrati ključnu ulogu u procesu radikalizacije. Maša je odrasla u BiH u okruženju koje nije imalo neposredni utjecaj selefijske zajednice. Njezina radikalizacija započela je putem društvenih mreža, gdje je iz znatiželje počela posjećivati ekstremističke Facebook profile. Jedan od ključnih utjecaja bio je profil Murisa, 19-godišnjaka iz BiH koji se pridružio ISIL-u i postao popularan na društvenim mrežama.

Mašin proces radikalizacije uključivao je sljedeće korake:

1. Inicijalni kontakt: Maša je slučajno naišla na Murisov profil i bila fascinirana njegovim objavama. Bio je to njezin prvi korak prema radikalizaciji, potaknut znatiželjom.
2. *Online* interakcije: nakon što je počela pratiti Murisa, Maša je otkrila *online* predavanja poznatih selefijskih predavača, poput Bilala Bosnića i Jusufa Barčića. Ovi predavači dodatno su utjecali na njeno razumijevanje i prihvatanje selefizma.
3. Zatvorene Facebook grupe: Maša se pridružila zatvorenoj Facebook grupi žena koje su već bile u Siriji. Kroz ovu grupu dobila je preporuke za knjige, upute o islamskim običajima i podršku u svojoj novoj vjeri. Te su joj žene pružale i emotivnu podršku koju je tražila zbog teške situacije u kući s bivšim partnerom, bivšim ovisnikom o heroinu.

4. Emocionalna povezanost i odlučnost: kroz interakcije u grupi, Maša je razvila snažnu emocionalnu povezanost s članovima grupe, što je dodatno ojačalo njezin osjećaj pripadnosti.

Privlačnost prema čovjeku iz Sandžaka, kojeg je upoznala preko interneta, a koji je bio borac u Siriji, dodatno je motivirala njenu odluku da ode u Siriju. Nakon dolaska u Siriju, Maša se suočila sa stvarnošću života pod kontrolom islamističke formacije Al-Nusra. Naposljetku je napustila Siriju i vratila se u BiH. Nakon povratka Maša je počela preispitivati svoja radikalna uvjerenja. Ostala je muslimanka, ali je njeno tumačenje islama postalo umjerenije. Odlučila je više ne nositi nikab i priznala je da je doživjela značajnu emotivnu i psihičku transformaciju. Njezin slučaj pokazuje kako pojedinačne životne okolnosti i emocionalna ranjivost mogu igrati ključnu ulogu u procesu radikalizacije. Njezina potreba za emocionalnom potporom i bijegom iz teške životne situacije učinila ju je podložnom utjecaju ekstremističkih narativa na društvenim mrežama. Društvene mreže pružile su joj platformu za „samootkrivanje“ i povezivanje s radikalnim skupinama koje su je ciljale za indoktrinaciju.

Štoviše, radikalizacija Maše putem društvenih mreža ilustrira važnost razumijevanja emocionalnih i psihičkih čimbenika koji pridonose procesu radikalizacije. Učinkovita strategija za sprječavanje radikalizacije mora uključivati pružanje emocionalne i socijalne podrške pojedincima u opasnosti, kao i razvoj kritičkog mišljenja i digitalne pismenosti kako bi se smanjio utjecaj ekstremističkog sadržaja na internetu.

Studija slučaja „Damir“

Kovač *et al.* (2019) iznose još jednu studiju slučaja, a koja se tiče Damira. Potonji, isprva poznat pod pseudonimom „180“ (a kasnije „Sallahaddin al-Bosni“), odrastao je u Mostaru, i to u okruženju obiteljske nestabilnosti i ekonomskih poteškoća. Rođen kao izvanbračno dijete, Damir se rano suočio s društvenom stigmatizacijom i emocionalnim zanemarivanjem, što je dodatno pogoršano psihičkim problemima njegove majke. Ove formativne godine obilježene napuštenošću i siromaštvom pridonijele su osjećaju otuđenosti i ogorčenosti, oblikujući njegov svjetonazor od mladosti. Unatoč tim izazovima, Damir je studirao englesku književnost i razvio strast prema glazbi i video montaži. Njegovi kreativni naponi u početku su pružali izlaz za izražavanje i osjećaj svrhe, sugerirajući

otpornost u suočavanju s nevoljama. Damirova putanja radikalizacije započela je tijekom njegovog zaposlenja na uređivanju dokumentaraca za humanitarnu nevladinu organizaciju, gdje je bio izložen narativima koji prikazuju globalnu muslimansku patnju. Ovo izlaganje, zajedno s njegovim osobnim iskustvima marginalizacije i diskriminacije, potaknulo je duboko ukorijenjeni moralni bijes. Počeo je tumačiti svjetske događaje kroz leću percipiranog zapadnog ugnjetavanja muslimana, što je narativ koji ponavljaju ekstremističke skupine poput ISIL-a.

Psihološki, Damirova radikalizacija bila je potaknuta kognitivnom disonancijom, gdje su se isprepleli njegovi osobni problemi i ekstremistički narativ o pravednom nasilju. Taj je proces uključivao opravdavanje ekstremističkih radnji kao odgovor na uočene nepravde, čime su se pomirila proturječna uvjerenja. Sociološki, Damir je pronašao potvrdu i potporu u ekstremističkim zajednicama na društvenim mrežama koje su učvrstile njegov radikalni svjetonazor. Te su mu mreže pružile osjećaj pripadnosti i identiteta, ključne čimbenike na njegovu putu prema ekstremizmu. Damirova radikalizacija slijedila je četiri faze: početni moralni bijes, usvajanje specifičnog svjetonazora koji opravdava nasilje, osobnu povezanost s percipiranim nevoljama i konačno, mobilizaciju prema ekstremističkom djelovanju. Svaka je faza bila obilježena sve većom ideološkom predanošću i sve manjom spremnošću za uključivanje u alternativne perspektive.

Damir je privukao pozornost javnosti u BiH svojim objavama na internetu u kojima zagovara terorističke akcije i poziva se na retoriku u stilu ISIL-a. Njegova transformacija u „Sallahaddin alBosni“ naglasila je promjenu od marginaliziranog pojedinca do osobe koja izaziva zabrinutost unutar krugova nacionalne sigurnosti. Njegov slučaj istaknuo je opasnosti radikalizacije putem društvenih mreža, odnosno izazove suočavanja s ekstremističkim narativima koji se šire putem društvenih mreža.

Damirova studija slučaja služi kao važan podsjetnik na složeni međuođnos između osobnih ranjivosti, izloženosti ekstremističkim ideologijama i društvene dinamike u tjeranju pojedinaca prema nasilnom ekstremizmu. Razumijevanje ovih putova ključno je za razvoj učinkovite prevencije i strategija intervencije. Ističe potrebu za ciljanim naporima za rješavanje problema marginalizacije, poboljšanje kritičke medijske pismenosti i prekidanje ekstremističkih krugova na društvenim mrežama.

Mjere za suzbijanje širenja radikalizacije i terorizma putem društvenih mreža

U eri brzog širenja informacija putem društvenih mreža pitanje kontrole i suzbijanja ekstremističkog sadržaja postalo je ključno za očuvanje društvene sigurnosti i stabilnosti. Tehničke, regulatorne i nadzorne strategije imaju ključnu ulogu u borbi protiv ovih fenomena koristeći se naprednim algoritmima za identifikaciju, analizu i filtriranje problematičnog sadržaja. U smislu veće upotrebe društvenih mreža za širenje radikalnih ideja i terorističke propagande, Johansson (2015) ističe kako su razvoj i implementacija tehničkih intervencija postali ključni za suzbijanje tih prijetnji. S tim u vezi, postoje različiti tehnički pristupi, uključujući filtriranje, kontrolu i algoritamske promjene, koji mogu pomoći u suzbijanju širenja radikalizacije i terorizma na društvenim mrežama.

Prema Saurwein i Spencer-Smith (2021), platforme društvenih mreža koriste se algoritmima koji mogu skenirati i analizirati ogromne količine podataka brzo i učinkovito. Međutim, unatoč učinkovitosti algoritama, oni nisu nepogrešivi i ponekad mogu propustiti nijansirane sadržaje ili sadržaje specifične za kontekst. Stoga se platforme također oslanjaju na ljudske moderatore da pregledaju sadržaj koji algoritmi označavaju, ali nisu dovoljno sigurni da bi ga automatski izbrisali. Ovi ljudski moderator donose konačne odluke o tome hoće li ukloniti ili dopustiti sadržaj, osiguravajući potrebnu provjeru algoritamskog procesa (Saurwein & Spencer-Smith 2021).

Alava *et al.* (2017) također ističu kako inicijative za obrazovanje i podizanje svijesti usmjerene na korisnike društvenih mreža imaju ključnu ulogu u borbi protiv terorizma i radikalizacije na društvenim mrežama. Najvažnije je promicanje digitalne pismenosti koja naglašava nenasilno rješavanje sukoba i kulturu mira. Mnogi pojedinci, osobito mladi ljudi, mogu biti podložni ekstremističkim ideologijama koje se šire putem društvenih mreža ako nemaju vještine kritičkog razmišljanja ili nisu svjesni taktika kojim se koriste ekstremističke skupine. Poticanjem razumijevanja kako kritički procijeniti informacije i uključiti se u konstruktivan dijalog, umjesto pribjegavanja nasilju, moguće je ublažiti utjecaj ekstremističkih narativa. Osim navedenog, kritično je omogućiti korisnicima da prepoznaju i prijave terorističku zlouporabu društvenih mreža. Platforme bi trebale pružiti jasne smjernice o prepoznavanju sumnjivih aktivnosti ili sadržaja koji potiču nasilje, a korisnike bi trebalo poticati da odmah

označe takav sadržaj. Pravovremena intervencija može spriječiti virusno širenje ekstremističkog materijala i potencijalno spasiti živote. Mughal *et al.* (2023) ističu i psihosocijalne intervencije, koje uključuju pružanje dostupnih usluga mentalnog zdravlja za pojedince ranjive na radikalizaciju. Potonje može riješiti temeljne probleme kao što su traume, društvena izolacija i krize identiteta.

Jedan od ključnih izazova u borbi protiv terorizma na društvenim mrežama je brza evolucija *online* platformi i taktika kojim se koriste terorističke skupine. Naponi za uklanjanje ekstremističkog sadržaja često su ometeni velikom količinom materijala i sposobnošću terorista da se brzo prilagode i zaobiđu ograničenja (Aly *et al.* 2016). S tim u vezi, suradnja između društvenih mreža, vlada i organizacija civilnog društva u suzbijanju terorizma i radikalizacije na društvenim mrežama predstavlja kompleksan i nužan pristup u suvremenom društvu.

Zaključak

Društvene mreže predstavljaju jedan od najsnažnijih komunikacijskih alata suvremenog doba, čije su prednosti u povezivanju, razmjeni informacija i širenju znanja neupitne. Ipak, njihova uloga u širenju radikalizacije i terorizma otvara složeno pitanje uzroka i posljedica. Radikalizacija putem društvenih mreža postala je ozbiljan globalni problem.

Četiri predstavljene studije slučaja ističu različite aspekte ovog fenomena. Slučajevi „Young i Dakhalla“, „Alex“, „Maša“ i „Damir“ pokazuju kako društvene mreže mogu imati ključnu ulogu u procesu radikalizacije. Unatoč različitim osobnim okolnostima, svi ovi pojedinci doživjeli su izolaciju i emocionalnu ranjivost, izložili se ekstremističkim sadržajima, našli osjećaj zajedništva i pripadnosti putem *online* interakcija, prošli kroz ideološku manipulaciju i na kraju planirali fizičke akcije na temelju tih interakcija. Ove sličnosti naglašavaju potrebu za sveobuhvatnim pristupom u borbi protiv radikalizacije, uključujući regulaciju ekstremističkih sadržaja na društvenim mrežama, edukaciju o rizicima ovakvih modaliteta ekstremizma, pružanje emocionalne i socijalne podrške pojedincima u opasnosti te suradnju između vlasti, platformi društvenih mreža i civilnog društva.

Osjećaji marginalizacije, nepravde, društvene isključenosti ili gubitka identiteta predstavljaju temeljne pokretače koji pojedinca čine osjetljivim

na ekstremističke poruke. Kada se takvi unutarnji i vanjski faktori susretnu s digitalnim prostorom, društvene mreže postaju medij putem kojeg se pojedinci radikaliziraju. Posebnu ulogu u tome ima algoritamska personalizacija, koja korisniku omogućava da neprestano bude izložen sadržajima koji potvrđuju njegova postojeća uvjerenja. Na taj način nastaju tzv. „eho-komore“ i „filter mjehurići“ koji ograničavaju pristup drugačijim pogledima te dodatno učvršćuju ekstremne stavove.

Borba protiv širenja terorizma i radikalizacije zahtijeva učinkovite mjere koje moraju djelovati na tehnološkoj i društvenoj razini – razvojem digitalne pismenosti, poticanjem kritičkog mišljenja, promicanjem socijalne uključenosti i jačanjem psihološke otpornosti pojedinaca. Samo takvim sveobuhvatnim pristupom moguće je spriječiti da društvene mreže postanu prostor u kojem se nezadovoljstvo pretvara u ekstremizam.

Literatura

- Alava, S., Frau-Meigs, D., & Hassan, G. (2017). Youth and violent extremism on social media: Mapping the research. Preuzeto 05.11.2025. sa <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260532>.
- Alimi, E., Demetriou, C., & Bosi, L. (2015). *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Aly, A., Macdonald S., Jarvis, L., & Chen, T. (2016). *Violent Extremism Online: New perspectives on terrorism and the Internet*. London: Routledge.
- Baugut, P., & Neumann, K. (2019). Online propaganda use during Islamist radicalization *Information, Communication and Society*, 23(6), 1-23.
- Bevanda, D. (2023). *Terorizam i predrasude – poznati i nepoznati kauzaliteti*. Sarajevo: Atlantska inicijativa/Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
- Braddock, K. (2020). *Weaponized words: The strategic role of persuasion in violent radicalization and counter-radicalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Borum, R. (2021). Rethinking Radicalization. *Journal of Strategic Security* 4(4), 1-6. Preuzeto 05.11.2025. sa <https://digitalcommons.usf.edu/jss/vol4/iss4/1>.
- Callahan, G. (2017). Attacking ISIL on Twitter: Addressing ethical responsibility in the weaponization of social media. *Intersect: The Stanford Journal of Science, Technology, and Society*, 10(2).
- Chung-Yin Yung, J. (2015). A Critical Analysis on ISIS Propaganda and Social Media Strategies. *Global Media Journal*, 20(52), 2-19.
- Ćeranić, P. i Milica S. (2018). Radikalizacija i nasilni ekstremizam koji vode ka terorizmu, *Zbornik radova s regionalne konferencije Regionalna saradnja u suzbijanju prekograničnog kriminala: savremeni izazovi terorizma i migrantske krize*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet bezbjednosnih nauka, str. 33-46.
- Doosje, B., Moghaddam, F. M., Kruglanski, A., de Wolf, A., Mann, L., & Feddes, A. (2016). Terrorism, radicalization and de-radicalization. *Current Opinion in Psychology*, 1, 79-84.
- Ferrara, E. (2015). Manipulation and abuse on social media. *ACM SIGWEB Newsletter*, 15(4), 1-9.
- Frăţilă, C. (2021). Radicalization through social networks during the pandemic. *Technium*, 3(4), 63-66.
- Galović, T., Mišević P, i Uroda, I. (2022). *Aktualne sigurnosne prijetnje i inozemna izravna ulaganja*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Gates, S., & Podder, S. (2015). Social media, recruitment, allegiance, and the Islamic State. *Perspectives on Terrorism*, 9(4), 107-116.
- Golan, G., & Lim, J. S. (2016). Third person effect of ISIS's recruitment propaganda: Online political self-efficacy and social media activism- *International Journal of Communication*, 10, 4681-4701.
- Hossain, M. S. (2018). Social media and terrorism: Threats and challenges to the modern era. *South Asian Survey*, 22(2), 136-155.
- Ji, Qiaho. (2024). *Social Media and Society*. London: Routledg.

- Johansson, F. (2015). Evaluating algorithms for detection of compromised social media user accounts, *Proceedings of the Second European Network Intelligence Conference* (ENIC 2015)
- Jugović, A., i Živaljević, D. (2021). Pojmovni i konceptualni pristupi radikalizaciji kao procesu razvoja nasilnog ekstremizma. *Sociološki pregled*, 55(2), 436-457.
- Katz, R. (2022). *Saints and Soldiers: Inside Internet-Age Terrorism, From Syria to the Capitol Sieg*. New York: Columbia University Press.
- Khosrokhavar, F., & Todd, J. M. (2017). *Radicalization: Why some people choose the path of violence*. New York: The New York Press.
- Kovač, M., Storr, K., Bećirević, E., i Azinović, V. (2019). *Napušteni: iskustvo nasilnog ekstremizma*. Sarajevo: Atlantska inicijativa.
- Kruglanski, A., Bélanger, J., & Gunaratna, R. (2019). *The three pillars of radicalization: Needs, narratives, and networks*. Oxford: University Press, Oxford.
- Manger, R., i Marušić, M. (2003). *Strukture podataka i algoritmi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Matematički odjel.
- Maskaliunaite, A. (2015). Exploring the Theories of Radicalization. *International Studies, Interdisciplinary Political and Cultural Journal*, 17(1), 9-26.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2011). *Friction: How Radicalization Happens to Them and Us*. Oxford: Oxford University Press.
- Mughal, R., DeMarinis, V., Nordendahl, M., Lone, H., Phillips, V. i Boyd-MacMillan, E. (2023). "Public Mental Health Approaches to Online Radicalisation: An Empty Systematic Review." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20 (16): 2-15.
- Saurwein, F., & Spencer Smith, C. (2021). Automated trouble: The role of algorithmic selection in harms on social media platforms. *Media and Communication*, 9(4), 222-233.

- Sorel, J. (2003). Some questions about the definition of terrorism and the fight against its financing. *European Journal of International Law*, 14(2), 365-378.
- Vacca, J. (2020). *Online terrorist propaganda, recruitment, and radicalization*. Boca Raton: CRC Press.
- Walters, T., Monaghan, R., & Ramirez, J. M. (2013). *Radicalization, Terrorism, and Conflict*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Whittaker, J. (2022). Rethinking online radicalization. *Perspectives on Terrorism*, 16(4), 27-40.
- Winkler, C., & El Damanhoury, K. (2022). *Proto-State Media Systems: The Digital Rise of Al-Qaeda and ISIS*. Oxford : Oxford University Press.
- Wolfowicz, M. n.d. *A social learning theory examination of the complicity of personalization algorithms in the creation of echo chambers of online radicalization to violent extremism*. Preuzeto 5.11.2025. sa https://csrcl.huji.ac.il/sites/default/files/csrcl/files/cyber-law_application_wolfowicz_002.pdf.
- Yanofsky, N. (2006). Towards a definition of an algorithm. *Journal of Logic and Computation*, 21(2), 2-47.
- Yu, J. (2018). Regulation of social media platforms to curb ISIS incitement and recruitment: The need for an international framework and its free speech implications. *Journal of Global Justice and Public Policy*, 4, 142-169.

The influence of social media on the spread of terrorism and radicalization

Abstract: Social media platforms have fundamentally reshaped global communication dynamics, enabling unprecedented connectivity and information dissemination. However, alongside these benefits, they have also become arenas for extremist groups to propagate radical ideologies and coordinate terrorist activities. The thesis at hand explores the complex role of social media in the spread of radicalization and terrorism. The objectives of this thesis include defining radicalization and terrorism, analyzing the role of social media in their dissemination, exploring the impact of algorithms on radicalization, identifying key factors contributing to its spread, analyzing consequences and potential measures to combat radicalization and terrorism, and presenting specific case studies of radicalization on social media.

Keywords: radicalization; terrorism; social media; algorithms; coordination; indoctrination